

tingar och skolkamrater under fria former samt utbyta information. Klubben fungerade också som en manlig frizon – eller egentligen ett par sådana – dels skogen, dels festlokalen. Här utövades det homosociala relationsarbetet. Författaren behandlar vidare de skämt, upptåg och ”practical jokes” som ingick i verksamheten, t.ex. att bära klänning, och som både bekräftade och utmanade maskulinitet. Ytterligare ett tema är en generationsproblematik, där de yngre hade svårt för att ta till sig de äldre människors intresse och engagemang.

I det sammanfattande kapitlet, ”Ett utforskat område”, redovisas studiens resultat utifrån de inledande frågeställningarna, och författaren diskuterar bl.a. homosocialitetens roll i näringslivet. Här sluter hon sig till att den inte bara handlar om att inkludera män, utan en viss typ av män, nämligen vita, heterosexuella män från högborgerliga miljöer och med framstående yrken.

Nordlund Edvinssons studie har flera förtjänster. Den representerar ett gott empiriskt arbete, där läsaren får en bra uppfattning om klubbens verksamheter, med dess ceremonier och ritualer. Vidare är skildringarna av individuella förhållningssätt till dessa ritualer – alltifrån pådrivande till protesterande – belysande för hur en social sammanslutning (re)produceras. Bilderna är få, men intressanta. De ger läsaren en inblick i både en strikt borgerlig miljö och en frisläppt maskulinitet. Homosocialitet som analytiskt tema är väl valt och författaren kan ge många konkreta exempel på hur denna könade samhörighet både gestaltades och legitimerades. Dessutom har studien en vidare giltighet och kan ge mer generell kunskap om hur homosociala praktiker utformas och vilka (genus)effekter de har – inte minst deras betydelse för reproduktionen av ett klassamhälle.

Några invändningar kan ändå vara på sin plats. Boken präglas av en teoretisk ottydlighet som kan ha att göra med att den inte placeras in i eller relateras till en specifik forskningstradition. Istället har den en eklektisk karaktär, där begrepp och perspektiv från olika forskare och traditioner samsas. Jag är för det mesta positiv till ett sådant förhållningssätt eftersom det innebär att begreppsapparaten kan anpassas till aktuella forskningsproblem och forskningsmaterial. Men det kräver i så fall en mer öppen redovisning av och diskussion om huruvida ingående termer och perspektiv är kompatibla med varandra eller inte. I annat fall kan eklekticismen leda till en osäkerhet hos läsaren vad gäller kunskapsanspråk och generaliseringsambitioner. Det senare är också en något oklar aspekt av Nordlund Edvinssons studie. Ibland tycks författaren uttala sig på en omoti-

verat hög generaliseringsnivå, men ändå med utgångspunkt i aktuellt material. Härefter ligger en osäkerhet som inte är till studiens fördel.

Bokens disposition är överskådlig, men tenderar att bidra till upprepningar. Jakten som tema är kanske det tydligaste exemplet på detta. Det avhandlas i två separata kapitel och även om det sker med skilda syften och målsättningar, är det svårt att skaka av sig känslan av att ”har jag inte läst detta förut”. Dessutom kan vissa utvecklingar, t.ex. faktauppgifter om orrfågeln, te sig något omotiverade. Detsamma gäller en del förklaringar till sådana utvecklingar, som när författaren skriver att det krävs en presentation av nämnda fågel – t.ex. dess matvanor, vingspann och dödlighet – för att kunna förstå jägarnas (symboliska) samhörighet med denna fågel. Här ställer jag mig något tveksam.

Författarens inledande kvalitativa (hermeneutiska) metodredovisning är ambitiös och betydelsefull för att läsaren ska kunna förhålla sig till studiens genomförande. Exempelvis påpekar hon vikten av att reflektera över var, hur och när materialet är skapat. Möjligtvis hade hon kunnat komma ännu längre i sin redovisning genom att diskutera vad det konkret innebär att applicera denna metod på det aktuella forskningsmaterialet. Hur gör man mer specifikt för att kunna ”leva sig in i texten”?

Slutligen, Therese Nordlund Edvinssons studie kan sannolikt, genom de läsvärda skildringarna av klubbens verksamheter, nå en läsekrets även utanför akademien. Inte minst släktingar till klubbens medlemmar torde finna boken både intressant och underhållande.

Bo Nilsson, Umeå

Camilla Asplund Ingemark & Johanna Wassholm: *Historiska sägner om 1808–09 års krig*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors 2009. 236 s., ill. ISBN 978-951-583-187-3.

Folkloristen Camilla Asplund Ingemark och historikern Johanna Wassholm har tillsammans givit ut en bok om historiska sägner gällande 1808–09 års krig mellan Sverige och Ryssland. Boken utkom i anslutning till tvåhundraårsmarkeringen av att Finland skildes från Sverige och blev ett autonomt storfurstendöme inom Ryssland.

Johanna Wassholm har skrivit ett inledande kapitel om föreställningar i Finland om Ryssland och ryssar från äldre tid och fram till 1808–09 års krig (s. 9–30).

Camilla Asplund Ingemark, som skrivit huvuddelen av boken, sätter först in historiska sägner i sitt vetenskapliga sammanhang. Därefter presenterar hon ett stort urval ur sägnerna från de svenskspråkiga delarna av Finland och analyserar olika teman i dem.

Sägnerna är nedtecknade omkring ett århundrade efter krigshändelserna 1808–09. Insamlingen skedde på uppdrag av Svenska litteratursällskapet i Finland, som grundades 1885. Från början utsändes stipendiater till att uppteckna men senare anförtroddes insamlingen åt erfarna fackmän. Fram till år 1919 kom det in totalt cirka 900 sägner. Insamlarna återges med namn men berättarna är anonyma och kan därför inte specialstuderas i efterhand. Berättelserna har i stor utsträckning traderats inom de olika familjerna. Berättarnas föräldrar eller mor- och farföräldrar upplevde i flera fall krigshändelserna på nära håll. De historiska sägnerna är mestadels lokalt förankrade till de platser där berättarna bodde.

Källmaterialet förvaras i Svenska litteratursällskapet i Finlands Folkkultursarkiv i Helsingfors. En del av sägnerna är tryckta i samlingsverket *Finlands svenska folkdiktning*, del II: 2 Historiska sägner 1924. Denna volym utgavs av Viktor E. V. Wessman (1879–1958), som själv hade samlat in en betydande del av sägnerna.

Asplund Ingemark tar fasta på hur berättartraditioner levtt vidare över tid och vilka värderingar vid uppteckningstillfällena som de avspeglar. Det är den subjektivt upplevda historien och hur den traderats vidare som utgör kärnan i undersökningen. Eftersom sägnerna är subjektivt upplevda och lokalt förankrade finns det många varianter av berättelser om likartade teman.

Bokens huvudsakliga delar handlar om teman som återfinns i sägnerna (s. 66–210). Indelningen i teman, som behandlas i åtta olika kapitel, bygger på Asplund Ingemarks tolkningar och tar sin utgångspunkt i hur människor uppfattade historien. Varje kapitel inleds med en analys och fortsätter därefter med en presentation av många parallella sägenvarianter. Detta omfattande avsnitt om teman i sägnerna kan ses som en kommenterad materialutgåva. Av sammanlagt 145 sidor utgörs 99 av sägentexter som tryckts med något mindre stil än Asplund Ingemarks inledande analys i varje kapitel.

Det första kapitlet tar upp det vanligaste temat, nämligen att ortsborna flydde undan ryssarna till skogen och gömde sig var de kunde. Man kunde ofta klara sig utan att bli upptäckt. 29 olika sägenvarianter där flyktmotivet är centralt finns tryckta i boken (s. 74–84).

Nästa kapitel med titeln ”Den onde ryssen: grymheter och övergrepp” tar upp berättelser om ryska övergrepp,

våld och härjningar. Detta utgör en fortsättning på ännu äldre föreställningar om ”den onde ryssen”, bl.a. gällande de ryska härjningarna i Finland under den s.k. stora ofredens tid 1714–21. Inte mindre än 49 varianter av sägner om ryssarnas ondska i krig återges i boken (s. 88–103).

Ett följande kapitel, ”Motståndsviljans triumf”, visar hur sägnerna skildrar det folkliga motståndet mot ryssarna bland lokalbefolkningen. Det finns berättelser både om den starke mannen och den starka kvinnan bland bönderna. En del ryssar blev skjutna av bondebefolkningen. Berättelserna omtalar vem som sköt dem och var de är begravda. I detta kapitel återges 50 olika sägner (s. 108–129) varav flera är mycket utförliga.

Något som var gemensamt för den finska lokalbefolkningen och de svenska och ryska soldaterna var bristen på föda. Det skildras i kapitlet ”Hunger”. Här omtalas en viss medkänsla med ryssarnas svårigheter på grund av den otjänliga föda som de fick leva av. 39 sägenvarianter skildrar hunger och svåra umbäranden under kriget (s. 135–144).

Den manliga bondebefolkningen drabbades hårt av plikten att med häst och vagn forsla tross och människor i krigstid. Bönderna upplevde detta som en fångenskap när de fick vara borta från hemorten under långa perioder. Det enda sättet att komma undan denna plikt var att fly. Det har enligt sägenmaterialet förekommit i en del fall, särskilt när man skulle utföra skjutsning åt ryssarna.

I sägenmaterialet finns även kritik mot den svenska statsledningen med kung Gustav IV Adolf i spetsen, men också mot kommandanten Carl Olof Cronstedt på fästningen Sveaborg och befälhavaren över den finländska armén general Wilhelm Mauritz Klingspor. De anklagas för feghet och svek. Mot detta ställs vissa andra officerare, bl.a. Georg Carl von Döbeln, och de många soldaternas tappra försvarsvilja. Kontrasten mellan stats- och militärledning å ena sidan och menige man å andra sidan blir mycket påtaglig i berättelserna.

Illustrationerna i boken består av teckningar eller målningar med motiv från kriget 1808–09. Några teckningar är samtida med detta krig, t.ex. en tuschteckning med rubriken ”Vid krigets utbrott i Finland” av C. H. Lange från 1808, medan andra är utförda senare under 1800-talet. En del av dessa bilder har hämtats ur C. O. Nordensvans bok *Finska kriget 1808–1809* som kom ut 1898. Dessutom finns fotografier av vissa av de stora insamlarna av sägenmaterialet.

Denna bok har sitt största värde i det att den visar på traderingsprocesser över lång tid när det gäller svåra

händelser långt tillbaka i tiden. Då kommer vissa teman att betonas medan andra nedtonas eller försvinner. Denna traderingsprocess kan påverkas av faktorer i berättarnas samtid men bygger även på regionala och lokala skillnader. *Historiska sägner* speglar den subjektivt upplevda historien och hur den kunnat förmedlas till nya generationer inom den egna släkten och på den egna lokala orten. Boken kan rekommenderas till den folkloristiskt och historiskt intresserade läsaren.

Anders Gustavsson, Oslo

Möten med historiens mångfald. Lars Berggren, Klas-Göran Karlsson och Charlotte Tornbjer (red.). Nordic Academic Press, Lund 2010. 286 s., ill. ISBN 978-91-8550-946-1.

Det är inte alltid lätt att göra en antologi rättvisa, speciellt om den består av 23 bidrag, vilket är fallet med *Möten med historiens mångfald*. Skribenterna är forskarstudenter i historia och de skriver om vitt skilda ämnen, vilket redaktörerna har försökt bemästra genom att dela upp boken i fem övergripande teman, ”Historia, vetenskap och ideologi”, ”Historia i världen”, ”Att berätta och iscensätta världen”, ”Kulturhistoria och historiekultur” samt ”Kollektiv, kommunikation och konflikt”.

För den här recensionen har jag valt att lyfta fram fyra bidrag, kanske inte för att de kvalitetsmässigt övergläns de andra, utan mer för deras engagemang eller vilja att berätta en bra ”historia”. Först ut är Carolina Jonsson Malm med sitt bidrag ”Reproduktionsteknologins moraliska biografi. Etik och moral i svensk inseminationspolitik”. I artikeln behandlar Jonsson Malm den inseminationsutredning som tillsattes 1981 och som resulterade i två betänkanden, *Barn genom insemination* och *Barn genom befruktning utanför kroppen m.m.* Inseminationslagen kom till 1985 och var, genom att den betonade barnets rätt att få kännedom om sitt ursprung, unik.

Författaren diskuterar bl.a. hur föreställningar om ”barnets bästa” kom att prägla den svenska lagstiftningen. Barnets bästa är ett mångtydigt begrepp och blev på grundval av detta till ett moraliskt argument: ”Att barnets bästa fick ett så stort utrymme i den svenska lagstiftningen bidrog således till att Sverige konstruerades som det mest civiliserade landet i moralens geografi” (s. 41).

Jonsson Malm lyfter också fram betydelser av genus

och moral vad gäller utredningens behandling av frågan om IVF. Här ansåg man att det var rimligt med IVF om ägg och sperma kom från en kvinna och man i ett parförhållande, men man tyckte inte att donerad sperma skulle tillåtas. Kulturella genusaspekter framkom även i argumentationen mot äggdonationer, eftersom den ansågs strida mot den ”naturliga livsprocessen”. Författaren frågar här vad skillnaden skulle vara mellan ägg och sperma, och diskuterar bl.a. hur en traditionell bild av modern strider med tanken på att kvinnan ska ge bort sina ägg, och kontrasterar mot föreställningar om mannen som sprider sin säd. Vad Jonsson Malm kan visa är alltså hur utredningen och lagstiftningen återskapade föreställningar om kropp, kön och reproduktion.

I ”Meningsskapande kring poliosjukdom. En studie av respektabilitetens gränser” tar Matilda Svensson utgångspunkt i ett individuellt livsöde, nämligen Greta Andersson och hennes insjuknande i polio 1945. Greta har själv dokumenterat sin sjukdom och hennes berättelse finns tillsammans med andra polioberättelser samlade på Riksarkivet i Stockholm. Svensson vill i dessa berättelser studera meningsskapande och betydelser av respektabilitet. Det handlar om att visa hur de sjuka i sina berättelser framstod som värdiga och legitima ”patienter”.

Ett exempel på det är ”betonandet av den egna viljan”. En moralisk patient skulle ta ansvar för sitt eget tillfriskande och vara ”aktiv i kampen för förbättring och egenförsörjning” (s. 119). Den sjuke skulle också vara villig att vidareutbilda sig och på så sätt framträda som respektabel. Ofta framstår berättelserna som framgångsskildringar, där de drabbade visar att de gjort rätt och agerat som poliosjuka bör agera. Gretas berättelse avviker dock från denna modell: ”Hon ställer krav, hon skuldbelägger andra för sin ’energilöshet’ och hon vill ut i staden där hon kan konsumera” (s. 121). Konsumtionslystnad var inget tecken på respektabilitet, och Gretas berättelse blir på så vis ett exempel på hur skötsamhetens gränser utmanades.

Enskilda individer utgör också startpunkten i Peter K. Anderssons bidrag, ”Den barhuvade fasadklättraren och andra berättelser om huvudbonadens betydelse i det viktorska London”. Författaren skildrar en händelse i Kensington 1881 då en barhuvad man hoppade in i en passerande droska. Thomas Coomber, droskkusken, förundrades över att mannen var barhuvad, och konfronterade främlingen med detta faktum. Denne svarade med att be kusken köra till närmaste hattaffär för inköp av en huvudbonad, en ”billycock” – ett slags enkelt